

# CONVIVIUM

AFION KÖNYVEK

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara  
Vallástudományi Központjának  
könyvsorozata

Szerkeszti:

Déri Balázs

2. kötet

Convivium

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem  
Bölcsészettudományi Karán  
2012. november 6–7-én tartott  
vallástudományi konferencia előadásai

Eötvös Loránd Tudományegyetem  
Bölcsészettudományi Kar  
Vallástudományi Központ

<http://vallastudomany.elte.hu>

AFION KÖNYVEK

2.

# Convivium

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem  
Bölcsészettudományi Karán  
2012. november 6–7-én tartott  
vallástudományi konferencia előadásai

&

GAÁL BALÁZS

**Vegetarianizmus és nem-ártás az ókori Indiában**

Keleti és nyugati perspektívák

A kötetet szerkesztette

DÉRI BALÁZS

Eötvös Loránd Tudományegyetem  
Bölcsészettudományi Kar  
Vallástudományi Központ  
Budapest, 2013

Az Emberi Erőforrások Minisztériumának  
támogatásával



Tankönyv gyanánt

Szöveggondozás, tördelés, nyomdai előkészítés:  
DÉRI BALÁZS és VARGA BENJÁMIN

Borítóterv:  
TÁBORI TAMARA

Tipográfia-tervezet:  
FÖLDVÁRY MIKLÓS ISTVÁN

A címlapon:  
Jézus föltámadása után halat eszik az apostolokkal  
(az ábrázolást tévesen az utolsó vacsorának szokták megfeleltetni).  
VI. századi mozaik, Ravenna, Sant'Apollinare Nuovo

A hátsó borítón:  
Vízosztás egy szikh templomban  
(Fotó: Radnóti Alice, Amritszar, Arany Templom, 2010)

ISSN 2064-1915 (AFION könyvek)  
ISBN 978-963-284-364-3 (Convivium)

© ELTE BTK VTK, 2013  
© A szerzők és a szerkesztő, 2013

Minden jog fenntartva.

Nyomta a Robinco Kft.  
Felelős vezető: Gembela Zsolt

PRINTED IN HUNGARY

# Rituális étkezés az ókori Kínában

*Pap Melinda*

A kínai civilizáció kialakulásának kezdeti korszakától fogva rendkívül nagy szerepet játszott az a fajta rituális étkezés, melynek során egy közösség tagjai az elhunyt ősök lelkeit vagy a megszemélyesített természeti erőket, istenségeket nagyszabású lakoma keretein belül „vendégül látták”, hogy jóindulatukat megnyerve a közösség vagy a korabeli társadalom számára jelentős evilági célokat érjenek el és az ártó erőket kiküszöböljék. Ez a korszak nagyjából a Shang-dinasztia 商 (Kr. e. XVI. sz.–1046) uralkodásának utolsó évszázadaira és a Nyugati Zhou-kor 周 (Kr. e. 1046–771) idejére tehető. A legkorábbi írott dokumentumok és régészeti leletek nagy számban tudósítanak a rituális étkezés korai kínai társadalomban betöltött sokféle szerepéről, sokszínű és gazdag megnyilvánulási formáiról. Az ókori Kínában az étel elkészítése, elfogyasztása, megosztása a közösség tagjaival és az ókori kínaiak szemében oly nagy hatalommal bíró szellemvilágnak történő felajánlása nagy horderejű szakrális gesztus volt.

## Áldozati rítusok a Shang-korban

A kínai történelem első bronzkori dinasztiája a Shang-dinasztia volt.<sup>1</sup> A Shang-korból fennmaradt két legfontosabb leletegyüttes, a jóslócsontok és a bronzedények mind szorosan kapcsolódnak a rituális étkezés témájához. A bronzedények első-sorban rituális étkek tárolására szolgáltak, melyeket az áldozati ceremóniákon ajánlottak fel. A kínai civilizáció első írásos emlékei, a jóslócsontokon található feliratok nagy számban tudósítanak az elhunyt ősök szellemeinek és a megszemélyesített természeti erőknél bemutatott áldozati rítusokról.

A Shang-korban a társadalom élén az uralkodó (*wang* 王) állt, az ő kezében összpontosult a politikai és a szakrális hatalom, legfontosabb feladatai közé tartozott a jóslás, az áldozatok és a szertartások bemutatása. A jóslás, valamint az áldozati ételek felajánlása a szellemvilággal való kapcsolatteremtés rítusának részei voltak, és szoros összefüggésben álltak egymással. A kínai civilizáció kialakulásának kezdeti korszakában a rituális lakomák szoros összefüggésben álltak az uralkodó osztály szakrális és egyben politikai hatalmának biztosításával és kinyilvánításával. A jóslócsontokon ta-

<sup>1</sup> A hagyományos kínai történelemszemléletben a Shang-dinasztia Kína második dinasztiája, amelyet a neolitikus kori Xia-dinasztia 夏 (a hagyomány szerint Kr. e. 2207–1766) előzött meg, azonban a Shang az első olyan dinasztia, melynek létezését nem csak a későbbi írott hagyomány állítja, hanem régészeti leletek is minden kétséget kizáróan bizonyítják. Jacques GERNET: *A kínai civilizáció története*. Osiris Kiadó, Budapest 2001. 50–51.

lálható feliratok bizonyítják, hogy a Shang-kori uralkodók, valamint az ebben a korban kialakuló társadalmi elit vallásos tisztelettel öveztek a korábbi uralkodókat, a Shang-kort megelőző predinasztikus ősokeket, valamint a Shang-dinasztiához tartozó ősokeket és hitveseiket. Úgy tartották, hogy haláluk után még nagyobb erővel és hatalommal bírnak, képesek segítségére lenni a mindenkori uralkodónak azáltal, hogy túlvilági erejükkel támogatják uralkodói tevékenységét, például hadjáratait, vagy éppen kedvező időjárást, bő termést biztosítanak. Ezeken kívül a jóslatokon keresztül tanácsokkal, intelmekkel látják el az uralkodót. Mindezekért cserébe az uralkodó gondosan előkészített, pontos ceremóniarendet követő áldozati rítusokat hivatott bemutatni, ezek elmulasztása pedig maga után vonhatja az ősök haragját, ami súlyos következményekkel járhat az uralkodó személyére és a társadalom egészére nézve. Az elhunyt ősökön kívül a Shang-korban vallásos tisztelet járt a természeti erőknek is, például a Sárga-folyó, a föld, a nap, a hegy stb. erejét megtestesítő istenségeknek, és nem utolsósorban a legfőbb istenség szerepét betöltő Di-nek vagy Shang Di-nek 上帝.<sup>2</sup>

A Shang-kori jóslási rítus legfőbb eszközei a jóslócsontok voltak, az ezeken található feliratok a Shang királyi ház vallásáról szóló elsődleges fontosságú dokumentumok.<sup>3</sup> A jóslás egyik leggyakoribb témája maguk az áldozatok, azaz ezek megfelelő időben való, helyes koreográfia szerinti bemutatása.<sup>4</sup> A jóslócsontfeliratok között nagy számban találunk olyanokat, melyek egy-egy ős vagy szellem valamilyen konkrét célból (pl. jó aratás) történő megvendégeléséről (*bin* 賓) szólnak. Sok felirat arról is tudósít, hogy mely napon milyen fajta rítus került bemutatásra, pontosan milyen állatokat áldoztak föl, és hány darabot. A leggyakoribb áldozati állat a juh, a marha, a disznó és a kutya volt. Gyakori volt az ellenséges törzsekhez tartozó hadifoglyok hasonló céllal történő feláldozása is, leggyakrabban a *qiang* 羌 törzsbeli emberek feláldozásáról szóló beszámolók szerepelnek a jóslócsontokon. Állatokon kívül gabonából készített bort is áldoztak az ősöknek. Továbbá gyakran szerepelnek a csontokon a különböző elnevezésű rítusok bemutatásáról szóló beszámolók is.

<sup>2</sup> A Shang-kor társadalmáról és vallásáról lásd: David N. KEIGHTLEY: „The Shang, China’s First Historical Dynasty”, in Michael LOEWE — Edward L. SHAUGHNESSY (szerk.): *The Cambridge History of Ancient China. From the Origins of Civilization to 221 BC*. Cambridge University Press, Cambridge 1999. 232–291.

<sup>3</sup> A jóslást maga az uralkodó, illetve a sok esetben név szerint is ismert királyi jósök végezték. A jósláshoz szarvasmarha lapockacsontját vagy teknősbéka alsó páncélját használták. A csontok felszínére apró lyukakat fúrtak, majd felhevített bronzrudakat szúrtak a lyukakba, ennek hatására a csont megrepedezett. A kialakult repedések mintázatát értelmezte az uralkodó vagy a jós az ősektől kapott válaszként. Ezt követően a csontra rávésték a feltett kérdést, a választ, és előfordult, hogy később azt is rávésték, ami a jóslat témáját illetően a valóságban bekövetkezett. A jóslócsontfeliratok nem csak azért rendkívül értékesek, mert a kínai írás legkorábbi formáját őrzik, hanem azért is, mert közeli és hiteles betekintést nyújtanak a kor vallásába és társadalmi életébe. KEIGHTLEY (2. jz.) 236–247.

<sup>4</sup> Más gyakori témák például a természeti katasztrófák, a hadviselés, az uralkodó álmainak értelmezése, az időjárás, a termés, a királyi családon belüli gyermekszületés, betegségek stb.

Néhány példa:

Lecsendesítjük a szelet három birka, három kutya és három disznó [feláldozásával].<sup>5</sup>

Jóslás történt *guichou* napon, Zheng jósolta: „Ha ebbe a városba költözünk, és bemutatjuk a nagy megvendéglés szertartását, akkor Di beleegyezését adja.” A harmadik holdhónapban *guichou* napon jóslás történt, Zheng jósolta: „Di nem adja beleegyezését.”<sup>6</sup>

Jóslás történt *jiayin* napon, Yin jósolta: „Amikor a király vendégül látja Da Jiát, és bemutatja a *rong* rítust, nem lesz benne semmi hiba.”<sup>7</sup>

Jóslás történt *xinsi* napon, a jóslat így szól: „A következő *xinmao* napon bemutatjuk a *you* rítust a Sárga-folyónak tíz ökörrrel, és feldarabolunk tíz akolban tartott ökröt. Wang Hai számára égő áldozatot mutatunk be tíz ökörrrel, és feldarabolunk tíz akolban tartott ökröt. Shang Jia számára égő áldozatot mutatunk be tíz ökörrrel, és feldarabolunk tíz akolban tartott ökröt.”<sup>8</sup>

Az állatáldozatokon kívül fontos szerepet játszott az első számú áldozati ital, a kölesből készített bor. A korabeli hiedelmek szerint a bor illata, akárcsak az égő húsé, a szellemek kedvére volt, és a helyszínre vonzotta őket.<sup>9</sup>

A Shang-korból fennmaradt másik legjelentősebb leletegyüttes a bronzedényeké. Ezek a gazdagon díszített, gyakran impozáns méretű edények első sorban rituális funkcióval bírtak, az áldozati szertartásokon étel és ital elkészítésére, tárolására szolgáltak. Ezenkívül rangjelölő szerepük is volt, tulajdonosuk halálával annak sírjába temették őket, rangnak megfelelően meghatározott számú és típusú edény járt a hatalmi elithez tartozóknak. A bronzedényeket feliratok, motívumok és szimbólumok díszítik, leggyakoribb motívum az ún. *taotie* 饕餮 maszk, amely egy szarvakkal, ki-dülledő szemekkel, olykor fogakkal ellátott stilizált szörny képe, továbbá gyakori motívum a sárkány, valamint más, valós állatok ábrázolásai. A bronzedények különböző alakúak, aszerint, hogy milyen funkciót töltöttek be, más formájúak a hús, a bor és a gabona tárolására szolgáló edények, és ezeken belül is számos különböző altípus ismert, melyek mind különböző névvel bírnak.

<sup>5</sup> Az eredeti szöveg: 其寧風三羊三犬三豕。 David N. KEIGHTLEY: *The Ancestral Landscape. Time, Space and Community in Late Shang China (ca. 1200 — 1045 BC)*. University of California Press, Berkeley (CA) 2000. 4.

<sup>6</sup> Az eredeti szöveg: 癸丑卜爭貞：我宅茲邑大賓帝若。三月/癸丑卜爭貞：帝弗若。 KEIGHTLEY (5. jz.) 60.

<sup>7</sup> Az eredeti szöveg: 甲寅卜尹貞：王賓大甲彤亡友。 KEIGHTLEY (5. jz.) 34.

<sup>8</sup> Az eredeti szöveg: 辛巳卜貞：來辛卯[酉 + 彡]河十牛釗十牢。王亥燎十牛釗十牢。上甲燎十牛釗十牢。 KEIGHTLEY (5. jz.) 105. A jóslócsont-feliratokból kitűnik, hogy az áldozatok során megkülönböztették a vadászat során elejtett állatokat és az állattartásból származó állatokat. Constance A. COOK: „Moonshine and Millet. Feasting and Purification Rituals in Ancient China”, in Roel STERCKS (ed.): *Of Tripod and Palate. Food, Politics and Religion in Traditional China*. Palgrave Macmillan, New York 2005. (9–33) 18.

<sup>9</sup> KEIGHTLEY (5. jz.) 115.

## Rituális étkezés a Nyugati Zhou-korban

Az áldozati és étkezési rítusokkal kapcsolatban sokkal több és részletesebb anyag áll rendelkezésünkre a Zhou-dinasztia korából (Kr. e. 1045–221).<sup>10</sup> A Nyugati Zhou-korban keletkeztek a kínai írásbeliség alapművei, melyek közül legjelentősebbek a konfuciánus, „öt klasszikus” (*wu jing* 五經) néven emlegetett alkotások. Ezekben bőven találunk az áldozati rítusokról, lakomákról szóló leírásokat. A Zhou-kor rítusai között központi szerep jut az ősök tiszteletére bemutatott áldozati szertartásoknak, melyek legfőbb mozzanata az ősök megvendégelése és a résztvevők közös lakomája volt. A Shang-kor végén és a Nyugati Zhou-korban élte virágkorát a holtak megvendégelésének rítusa, amelyet egy nagyszabású családi, nemzetségi étkezés keretein belül azzal a céllal rendeztek meg, hogy az elhunyt ős bőséget és hosszú életet biztosítson a családtagoknak. Ez a korszak egybeesik a rituális bronzedények nagy mennyiségben való előállításának és a szertartásokon való felhasználásának korszakával.<sup>11</sup>

A Nyugati Zhou-korban keletkezett *Dalok könyvé*-nek<sup>12</sup> (*Shijing* 詩經) 209. verse egy áldozati lakoma részletes leírását tartalmazza, amelyen keresztül képet alkothattunk a korabeli rítus körülményeiről és lefolyásáról:<sup>13</sup>

<sup>10</sup> A Zhou-dinasztia uralkodását két korszakra osztjuk, a Nyugati Zhou- és a Keleti Zhou-korra, ez utóbbit pedig további két korszakra, a „Tavaszkok és ősök” korszakára 春秋 (Kr. e. 770–Kr. e. 453) és a „Hadakozó fejedelemségek” korára 戰國時期 (Kr. e. 453–Kr. e. 221). A legfőbb istenség szerepét a megszemélyesített Ég (*tian* 天) vette át, a mindenkori uralkodó pedig az Ég Fia (*tianzi* 天子) nevet kapta, és mint szakrális uralkodó biztosította a kapcsolatot az Ég és az emberek között.

<sup>11</sup> COOK (8. jz.) 9.

<sup>12</sup> A *Dalok könyve* a konfucianizmus öt kanonikus műve közül az egyik, a Nyugati Zhou-korban keletkezett dalok gyűjteménye. 305 verset tartalmaz, melyek eredetileg énekelt versek voltak. A hagyomány szerint a 305 verset maga Konfuciusz 孔子 (Kr. e. 551–Kr. e. 479) gyűjtötte össze. Edward L. SHAUGHNESSY: „Western Zhou History”, in LOEWE — SHAUGHNESSY (2. jz.) 292–351. 295. CHEN Zizhan 陈子展: *Shijing zhi jie* 诗经直解. Fudan daxue chubanshe 复旦大学出版社, Sanghaj 山海 1983. 1–9.

<sup>13</sup> A vers Szabó Magda fordítása, in CSONGOR Barnabás — TÓKEI Ferenc (szerk.): *Klasszikus kínai költők* I. Európa Könyvkiadó, Budapest 1967. 130–132. Az eredeti szöveg a következő:

楚楚者茨、言抽其棘。自昔何為、我蓺黍稷。我黍與與、我稷翼翼。我倉既盈、我庾維億。以為酒食、以饗以祀。以妥以侑、以介景福。濟濟跄跄、絜爾牛羊、以往烝嘗。或剝或亨、或肆或將。祀祭于祊、祀事孔明。先祖是皇、神保是饗。孝孫有慶。報以介福、萬壽無疆。執爨蹠蹠、為俎孔碩、或燔或炙。君婦莫莫、為豆孔庶。為賓為客、獻酬交錯。禮儀卒度、笑語卒獲。神保是格。報以介福、萬壽攸酢。我孔熯矣、式禮莫愆。工祝致告、徂賚孝孫。苾芬孝祀、神嗜飲食。卜爾百福、如幾如式。既齊既稷、既匡既勅。永錫爾極、時萬時億。禮儀既備、鍾鼓既戒。孝孫徂位、工祝致告。神具醉止、皇尸載起。鼓鍾送尸、神保聿歸。諸宰君婦、廢徹不遲。諸父兄弟、備言燕私。樂具入奏、以綏後祿。爾穀既將、莫怨具慶。既醉既飽、小大稽首。神嗜飲食、使君壽考。孔惠孔時、維其盡之。子子孫孫、勿替引之。 CHEN (12. jz.) 748–753.



*Tüskés a sövény bozótja,  
tüskét vágunk, nyesegetünk.  
Hogy is élünk örök óta?  
Kölest vetünk, termelgetünk,  
ad a köles szeme bőven.  
Nyeli ragacos kölesünk,  
nyeli puffadt hasú csűrünk.  
Van millió kívénk nekünk,  
ételt-italt készítgetünk,  
áldozatra azzal megyünk.  
Őseinket megkínálva,  
megnö szívünk boldogsága.*

*Tükröztök nagy méltóságot,  
kényes-fényes a marhátok,  
áldozatra azt adjátok.  
Van, ki főz-süt, nyúznak mások,  
van, ki rendez, van, ki áldoz,  
van, ki jelt ad az imához.  
Tündöklök a szertartások,  
a dicső ős körbe szálldos,  
odahajlik az oltárhoz,  
és cserébe, amit áldoz,  
kap a kegyes utód hosszú,  
tízezer év boldogságot.*

*Babrálnak a kemencékkel,  
hosszú polcon áll az étel,  
emitt sütnék, amott főznek,  
nyugodtak a nemes hölgyek.  
Van itt számtalan sok korsó,  
látogatók meg vendégek,  
koccintanak, úgy beszélnek.  
A szertartások kimértek,  
csevegnek és nevetgélnek.  
A dicső ősök betérnek,  
s a kegyes utód jutalma  
tízezer év hosszú élet.*

*Tisztelettudók vagyunk mi,  
szertartásunk oly szabályos!  
A kegyes utód nevében  
adják meg a jelt imához.  
Áldozati illat árad,  
a szellemek lakomáznak,  
jósolnak örömet, százat.  
Színe-fonákja mintának:  
itt a köles meg az árpa,  
szépen rendezett kosárka,  
ott meg az ős áldó szája,  
tízezer év hosszúsága.*

*Hogy a szertartásnak vége,  
dob zeng és harang zenéje.  
Szól, ki jelt ad az imához,  
s az utód mehet helyére.  
Bor száll az ősök fejébe,  
s aki ma a holt személye,  
indul. Harang cseng elébe.  
Szétszéled a szellem végre,  
szolgálók meg nemes hölgyek  
rendet raknak, tisztogatnak,  
apák, bátyák, öccsök eztán  
már csak magukban mulatnak.*

*A zenészek is rákezdnek,  
most nyugodtan élvezhetnek.  
Serceg már a hús a tálban,  
teljes szívük boldogsága.  
Be is rúgnak, jól is laknak,  
sorra fejet hajtogatnak.  
A szellem is torkig lakott,  
sok évet ad, jól mulatott:  
„Nagyon szívesek voltatok,  
ami kellett, megadtátok.  
Sohase tegyen másképpen  
fiatok meg unokátok!”*

A Zhou-korban az ételek és italok elfogyasztásával járó áldozati rítusok legfőbb szakrális célja az ősök megvendéglése volt, mely által áldást, bőséget, boldogságot, hosszú életet nyerhettek az utódok. A nemzetség tagjai, különösképp a nemzetségfő, haláluk után még nagyobb hatalommal bírtak, mint előtte, így tehát hatalmukban állt jóindulatúan biztosítani utódaik boldogságát és a család fennmaradását. Minden nemesi családot az elhunyt ősök lelkei védelmeztek.<sup>14</sup> Mindezekért cserébe az utódoknak kötelességük volt rendszeres áldozati rítusokat bemutatni az ősök lelkeinek.

<sup>14</sup> Henri MASPERO: *Az ókori Kína*. Gondolat, Budapest 1978. 151–152.

A szertartást végzők a legkiválóbb javaikat áldozták föl, ezek közt szerepeltek első sorban az állatok, a ló, a bika, a sertés, a bárány stb., a gabonafélék, valamint a kölesből készített bor. A hús drága élelemnek számított, amelyhez a kiváltságos kevesek jutottak hozzá — erre utal a nemesekre alkalmazott *roushizhe* 肉食者 kifejezés, amely szó szerinti fordításban ’húsevőket’ jelent —, és általános nézet volt, hogy a húst rituális célokra kell felhasználni, illetve az időseknek kell fenntartani. A gabonafélék közül a köles számított a legtisztábbnak és áldozati célokra a legalkalmasabbnak. Ezeken kívül zöldségek és gyümölcsök is szerepeltek az áldozati ételek között, és voltak olyan étkek is, amelyeket tilos volt áldozati célra felhasználni.<sup>15</sup> Rendkívül fontos volt a különböző áldozati étkek rituális tisztasága, azaz az állatok épek és egészségesek kellett legyenek, a gabonát pedig külön e célra felszentelt földeken kellett megtermelni.<sup>16</sup> A fenti versben az élők a holtaknak előfordulási rendben a következőket ajánlják fel: köles (*shuji* 黍稷),<sup>17</sup> kölesből készített bor (*jiu* 酒), készétel (*shi* 食), marha (*niu* 牛), birka (*yang* 羊), köles (*ji* 稷)<sup>18</sup> és áldozati célra használt gabonaféle<sup>19</sup> (*zi* 齊). A gabonából készített alkoholtartalmú italoknak a Zhou-korban számos fajtája létezett, ezek között legnagyobb becsben a kölesből készített „bor” állott. A borok előállítását állami felügyelet alatt tartották, és rendkívül becses ajándéknak számított.<sup>20</sup> Mindezeket a javakat és magát a szertartást az ős a következőkkel viszonozza (*bao* 報): határtalan boldogság és áldás (*jie fu* 介福), valamint legfőképpen hosszú élet, azaz „tízezer évi tartó, soha véget nem érő hosszú élet” (*wanshou wujiang* 萬壽無疆), melynek ígérete háromszor is elhangzik a versben. Nemcsak maguk az ételek voltak a holtak kedvére, hanem az áldozati ételek és italok illata (*bifen* 苾芬) is jelentős szerepet játszott a szellemek megidőzésében.

Az ételek elkészítése és tárolása is különleges eszközöket igényelt, a Zhou-korban továbbra is készültek erre a célra a Shang-koriakhoz hasonló rituális bronzedények. A fenti versben a korsó (*dou* 豆) szó utal a különleges tárolóeszközök jelenlétére. Az ünnepségen felsorakoztatott művészi díszítésű és nagy értéket képviselő edényeknek nem csak szakrális szerepük volt, hanem a család vagyonát és a családfő rangját is hivatottak voltak jelezni a közösség előtt.<sup>21</sup>

<sup>15</sup> Roel STERCKX: *Food, Sacrifice and Sagehood in Early China*. Cambridge University Press, Cambridge 2011. 12–29.

<sup>16</sup> LEONYID Sz. VASZILJEV: *Kultuszok, vallások és hagyományok Kínában*. Gondolat, Budapest 1977. 65–67.

<sup>17</sup> A *shu* és a *ji* két különböző típusú köles volt, a *shu* típusból főként áldozati italt készítettek. A két fajta kölesen kívül más gabonaféléket is termesztettek és fogyasztottak, például árpat, búzát és rizst. COOK (8. jz.) 17.

<sup>18</sup> Ld. az előző jegyzetet.

<sup>19</sup> A fent idézett költői fordításban *arpa* szerepel. A 齊 írásjegy itt *zi* olvasattal szerepel, ez a szintén *zi*-nek ejtendő áldozati gabona 菜 írásjegyváltozata. Azt a gabonaféléket vagy kölest nevezték így, amely külön erre a célra felszentelt áldozati földeken termett. STERCKX (15. jz.) 12.

<sup>20</sup> A különböző alapanyagokból készített, különböző színű és tisztaságú alkoholos italok bemutatását lásd: COOK (8. jz.) 18–19.

<sup>21</sup> STERCKX (15. jz.) 34–35.

Az ősök megvendégelésének ceremóniája gondos előkészületeket igényelt, s pontosan kidolgozott szabályokat követett. A versben a következő sor utal erre: „a szertartás formájában semmi hiba nem esik” (*shi li mo yan* 式禮莫愆). Miután az áldozati gabonát s a rituális bort a megfelelő edényekben előkészítették, leölték az állatokat és elkészítették a húst. Amikor minden elkészült, az imádkozó (*gongzhu* 工祝) bejelentette (*gao* 告) a szertartás megkezdését, ezt követően érkeztek meg és tértek be a lakomára az elhunyt ősök (*xian zu* 先祖) és a szellemek (*shen* 神). A korabeli vallási hiedelmek szerint a megidézett ősök valóban megjelentek, és részt vettek a lakomán. Azért, hogy az ős jelenléte még nyilvánvalóbb legyen, a szertartás ideje alatt a család egyik ifjú tagja, általában a fiúunoka testesítette meg a megvendégtelt őt, ő volt az áldozat elfogadója.<sup>22</sup> A fenti versben is megjelenik a fiúunoka (*sun* 孫), akit gyermeki tisztelet (*xiao* 孝) jellemez.<sup>23</sup> A szertartás lebonyolításában, melyet a legidősebb nemzetségszű vezetett és részt vett rajta a család vagy a nemzetség valamennyi tagja, minden résztvevőnek megvolt a jól meghatározott szerepe és feladata. A versben előforduló különböző szerepek a következők: aki megnyúzza és feldarabolja az állatokat (*bo* 剝), aki megfőzi, megsüti az ételeket (*peng* 烹), aki leöli az állatokat (*si* 肆) és aki a ceremóniát vezeti (*jiang* 將). A versben említett, családhoz tartozó és a ceremónián részt vevő személyek a következők: apák (*fu* 父), bátyák (*xiong* 兄), öcsök (*di* 弟), nemes hölgyek (*jun fu* 君婦) és számos szolgáló, mészáros és szakács (*zhu zai* 諸宰).

A lakomát zene, tánc és éneklés kísérte. A zene célja nem csak a szórakoztatás volt, úgy tartották, hogy a megfelelő zene képes hatni az emberek érzelmeire, nemesíti a szellemet, sőt, az ősök lelkeit is arra készíti, hogy gyönyörködve hallgassák.<sup>24</sup> A korabeli hangszerek főként dobok (*gu* 鼓) és nagy méretű, bronzból öntött harangjátékok (*zhong* 鍾) voltak, melyeket bronz rudakkal szólaltattak meg a zenészek.<sup>25</sup> Az ünnepélyes áldozat után a szellemeknek felajánlott ételeket és a bort a szertartás résztvevői elfogyasztották. A szertartás első felét jellemző komoly szertartásos-

<sup>22</sup> VASZILJEV (16. jz.) 65.

<sup>23</sup> A költői fordításban a *xiao sun* „kegyes utódként” szerepel, pontosabban inkább ’tiszteletudó unoka’ vagy ’a gyermeki tisztelet erénye által jellemzett fiúunoka’ az eredeti kifejezés jelentése.

<sup>24</sup> Az ókori Kínában különösen nagy becsben tartották a vak zenészeket. STERCKX (15. jz.) 198–199. A konfucianizmus alapművének számító *Beszélgetések és mondások*-ban (*Lunyu* 論語) számos olyan Konfuciusznak tulajdonított mondás hangzik el, amely a zene nemesítő, szellemet átformáló hatásáról szól. Például: „Amikor a mester C’iben volt, meghallgatta a Sao-muzsikát, s (elragadtatásában) három hónapon át nem ismerte a hús ízét. Azt mondta: «Nem gondoltam, hogy muzsika lehet ilyen tökéletes is!»” TÖKEI Ferenc: *Konfuciusz beszélgetései és mondásai*. Argumentum — Orientalisztikai Munkaközösség, Budapest 2001. 51.

<sup>25</sup> A hadakozó fejedelemségek korabeli harangjátékok egyik reprezentatív alkotása a Zeng fejedelemség Yi hercegének (Zeng Hou Yi 曾侯乙) sírjában talált harangjáték, amely Kr. e. 433 körül készülhetett. A 65 darab, különböző nagyságú, gazdagon díszített harang egy kétszintes, „L” alakú, összesen több mint tíz méter hosszú keretről lóg alá. A különböző nagyságú harangok különböző hangokat adnak ki, ebből jött létre a zene. Sabine HESEMANN: „China”, in Gabriel FAHR-BECKER (szerk.): *The Art of East Asia*. Könemann Verlagsgesellschaft, Köln 1999. 48–51.

ságot egy kötetlenebb hangulatban zajló lakoma követte. A vers elmondása szerint nem csak az élők, hanem a holtak és a szellemek is mind jóllaknak (*bao* 飽) és le-részegeznek (*zui* 醉) a lakomán. A befejezésben az elhunyt ősök szellemei megelégedettségükről biztosítják az élőket, és az áldozati szertartás megőrzését, utódokra való áthagyományozását óhajtják.

A rituális lakomák meghatározóak voltak a kínai civilizáció, vallás és filozófia kialakulásának hajnalán. Olyan kivételes alkalmak, amelyeken a szent (holtak megidézése és áldozati ceremónia) és a profán (a főzés és a közös családi lakoma) világa keveredett egymással, élők és holtak egyaránt jól mulattak a közös családi lakomákon, majd mindannyian jóllakottan és megelégedetten távoztak. A vallási dimenziókon túl a lakomának társadalmi és politikai szerepe is volt, összefogta a nagycsaládokat, nemzetségeket, hangsúlyosan jelezte a családon belüli hierarchiát, a világ felé pedig a társadalmi rang, vagyon és előkelő pozíció demonstrálásának eszköze és színtere is volt.



*Bor tárolására szolgáló, „hu” típusú bronzedény szertartást ábrázoló díszítése (kb. Kr. e. 533–466).*